

KRÚDY NYOMÁBAN

1945 márciusában és áprilisában Nyíregyházán voltam.

Földosztásra gyülekeztünk itt, ezen a gyönyörű tavaszon. Hogy agítaljunk és megvilágítsunk, meggyőzzünk és bátorítsunk, eloszlassuk a félreértéseket, megnyugtassunk, hogy segítsünk az adminisztrációban, segítsük a végrehajtását ennek az ezeréves ügynek, amely azonban még mindig nem avult el.

És jártuk a szabolcsi homokot, mértük a szabolcsi földeket. Ezt a szabolcsi részt a Nyírségben, meg magát a nyírek fővárosát, allig ismerem. A szatmári vidékeket annál jobban. Az ecsedi lápon gyerekeskedtem, jó nagybátyáim tanyáján. A kiszáritott lápföldön, ahol egyszer csak lobot vetettek a földek, és huszsz hetekig, néha hónapokig égtek, füstölögtek, apró lánokok csaptak ki belőlük, bizonyítva a lassan lözeggé érő sok évezredes televenyt, amely a talajba szorult. A lápvízet a Kraszna folyóba vezető főcsatorna, a Vajás, pár lépésnyire folvdogált a házunk mögött. Sokszor dühödten áradt tavasszal, néha visszafelé folyva, zuhogva, és akkor már bajt sejtlettünk. Mert tudtuk, hogy a szigorú-

an megrendszabályozott vizek vissza akarják hódítani régi, elveszett világukat, és ki is csaptak a szépen ápolt, dúsan termő földekre. Ilyenkor csak a házuk állt ki a vízből, amelyik régi halásztanya volt, és semmilyen áradás nem ért fel a küszöbéig, de az udvaron csónakkal jártunk, meg tutajokkal, és a háromméteres rúd sem ért néha feneket.

Voltaképpen azonban úgy állt a dolog, hogy mégis jól ismertem ezt a vidéket is, meg Nyíregyházát is, nem ugyan gyér látogatásaimból, hanem Krúdy írásából, amelyeket annyira szerettem és annyiszor olvastam, hogy a hatásuk alá is kerültem nyírségi hangulatainak.

Jól ismertem és szerettem daliás rezgő nvárfáit, amelyeknek a levelei között őszszel olyan bánatosan kezdett zörögni a szél. Szerettem csendes falvait a sárga homokon vagy a Tisza szomorúfüzei között. Suhogó, hideg esőt, amikor ködbe és nedvességbe burkolózik a táj, és olyan didergető, hogy a lelke is fázik az embernek.

Szóval, emlékeztem, nagyon jól emlékeztem erre a nehezen élő, szomorú világra, amelyik fölött a szeretett nagy

író őszi merengései lebegtek. És ha tettem, Krúdy nyomait kerestem szabadidőmben és mindenütt. Többször kimentem a Sóstóra, ahol Virágh Irma énekelgetett, és anyja „Virágh Aladár, macskabajuszú, vidám, svihákos férfiú, szomorú és melázó dalokat fújt vajhangú, ébenfa furulyáján...”. Egyik nap a Kállói úton elgyalogoltam egészen Nagykállóig. Kiadós séta volt, de fel sem vettem. Nem is gondoltam rá, hogy a mellettem elszekerező magyarokhoz felkerekedjem, pedig nemegyszer hívogattak nagy szívéllyessel. Elveztem a pompázatos tavaszi levegőt, amely úgy simogatott, mint a fürdővíz. Nyugodtalan lépegettem üres hátizsákkal, és ma már fogalmam sincs, miért hordtam állandóan ezt a lötyögő hátizsákot. Ha csak azért nem, mert soha nem volt állandó szállásom, napról napra fogadtott be valaki, mint az ég madarait, és a hátamon kellett hordani a házamat.

Az öreg Sóvágó útját jártam ilyenkor gondolatban. Ez az öreg Sóvágó — meséli Krúdy a *Sóvágó tücske* című beszélyében — híres nyíri betyár

volt valamikor, és főbenjáró bűncselekményért életfogytiglani börtönre ítélték a kállói, copf stílusú, híres szép vármegvéháza pincetőmlőcében. Itt éledgelt az egyre öregebb betyár, évekig, évtizedekig. Csendes, nagyon jó magaviseletű rab lett belőle. Lassanként „házirabja” lett a megyének, amolyan bútorarab, aki minden apró munkát elvégzett, segédkezett, fát aprított, disznóöléskor perzselte az állatot, szabadon járhatott, kelhetett. Végül már be sem csukták, csak éjjelre. De soha ki sem tette a lábát az udvarról, pedig már szívesen is vették volna, ha elmegey, nem kereste volna a szél sem. Egy nap azonban rettenetes vágyakozás támadt benne, hogy meglátogassa a faluját, Nyírpazonyt. El is indult, egész nap ment, és késő este megérkezett hajdani házához. Leült az előtte levő kispadra, hallgatta a járás-kelést odabenn, megkülönböztette a régen ismerős neszeket, aztán anélkül, hogy valakihez egy árva szót is szólt volna, felállt és visszaindult Kállóba. Reggel, kapunyitáskor, újra csak bekerekedett a börtönbe. Ott is halt meg pár esztendő múlva, de állandóan a szobájában dédelgetett egy szép hangú tücsköt, amelyet Pazonyból hozott magával. Etette, nevelte, a keblén halatta. És a tücsök gyönyörűen mu-

zskált neki a hazai rétekről és nádasokról.

Jártam Krúdy nyomait, és így találkoztam egy délután véletlenül a város szélén egy öregedő férfiúval, aki szintén esli sétáját végezte vedlett lódenkabátban, olyan szabású felöltőben, amelyik talán a húszas években volt divatos. Minthogy az öregeknek sok idejük van a beszélgetésre, hosszan eltársalogtunk. Kiderült, hogy nyugalmazott megyei számtiszt, és az is kiderült, hogy személyesen ismerte Krúdy Gyulát — hogyne ismertem volna, kérem, hiszen iskolatársak is voltunk —, amint ő mondta. „konszkolárisok”.

A város szélén járva egyszer egy kis tavacszkára mutatott az idős számtiszt. Zavaros vize volt a tavacskáknak, a sok piszoktól, hulladéktól szinte fekete. Elmesélte, hogy abban a csárdában, ott, ni, a partján, ma már, kérem, nincs benne semmi, egy ócska, épület, dűledszik, csodálom, hogy régen le nem bontották, nem fízetődött ki, de akkor még nagy élet volt benne, kitűnő konyhát tartott, és Krúdy, kérem, amikor hazahazalátogatott néhány napra, mindig ott főzöttet magának halászlevet. „Ihatós”-nak tartotta a csárdásné borát, de azt is kikötötte, hogy a halászlevet a tó vizéből kell főzni, mert akkor lesz a legiz-

letesebb. Hát, ennek a mocskos kacsaszűzatonak a vizéből, kérem, amit én, pedig voltam itt vele néhányszor, semmi képpen nem voltam hajlandó megenni, hiába kínálta, holott mások is azt, állították, hogy nagyon ízletesre puhulnak benne a halak, nekem, kérem, nem volt gusztusom hozzá.

Az idős számtisztól tudtam meg apródonként, hogy hol állott hajdan Krúdy szülőháza, és azt is, hogy hol laktak később daliás atyjával, a neves nyíregyházi ügyvéddel, az igen mértéktartó és nyugodalmass nyírsegi férfiúval, aki csak egyszer dühödött meg életében: amikor ugyanis rájött, hogy egyazon fehérszemélynek teszik a figyermekével, és atyjaurával, a volt daliás honvéddel, a komáromi hőssel. (Egyszer merő véletlenségből összefutottak Jellánál, a műlovarnónél és nyelvtanárnál, valamilyen rossz szervezés folytán.)

Többször elmentem a megadott címre, a Közép utca 24. számú házhoz, és aztán nagy bátorságot merítve bekopogtattam. Türelmesen és hosszadalmasan kellett zörgetnem a kapun, míg végre Krúdy Gyula nővere kinézett az ablakon. Megdöbbenve, szinte illetlenül is hosszan szemléltem, annyira hasonlított testvérbátyjához. Szelid kedvességgel pedig, ahogy beszélt velem,

a vadidegennel, aki ócskánál is ócskább, ostromvert átmeneli felöltőmben, az üresen lötyögő hátizsakkal álltam előtte az utcán. páratlan volt. Elragadott, elbűvölt. Az édesanyjukat szeretném látni, közöltem nagyon halkán és szerényen, mert értesültem arról is az öregedő férfiútól, hogy el még az író édesanyja is, bár nagyon öregen. És hát szerettem volna személyesen megismerni az N. N. című regény kedves „pöfögő, kormos fazekát”, a hajdani szép malteroslányt, akit a neves ügyvéd, minden előítéletnek fittyet hányva, feleségül vett, miután őt dallás gyermekek nemzett neki. Sajnos, azt a választ kaptam — mondom, olyan kedvesen és barátságos modorban, mintha régi, személyes ismerőse vagy barátja volnék a családnak, hogy anyja már nincs olyan állapotban, pillanatnyilag meg különösen nincs, akivel beszélgetni lehetne. Fájlaltam nagyon, és ennek kifejezését is adtam.

De így is gyarapodtam az élménnyel. És ez később csak megerősödött bennem, ahogy családjának több tagját is megismerhettem. Mindnyájukat jó lelkű, szeretetre méltó embereknek találám. Ebből azt a meggyőződést szűrtem le, hogy a nagy író, akit, személyesen, sajnos,

nem ismerhettem, maga is alapvetően jó lelkű, szelid ember lehetett.

Esti sétáinkon szóba hoztam ezt az öregedő számtisztnek. Ő azonban, őszintén megvallva, nem nagyon osztotta a véleményemet. Erősítette, hogy ő ismerte jól a családot, és ismerte nemcsak az író magát, hanem a munkáit is. Krúdy Gyulát rabbiátus embernek emlegette, és főleg a szülőföldjükkel kapcsolatban írottakat kifogásolta. Szinte személyes sértésnek vette, amit Nyíregyházáról és általában a nyíri emberekről írt valaha is. Egészen ingerlékeny lett, ha ellenkezni mertem vele. Keményen azt vágta a fejemhez, hogy valótlanságokat firkált, kérem, higgye el nekem, valótlanságokat.

És én arra gondoltam, hogy mennyi szépet írt a szülőföldjéről, erről a bús Nyírsegről, az emlékek lágyan körvonalozott köd-szerűségében, de valótlanyságot, azt nem írt. Eppen, hogy nem, bár, hogy erősöködik itt ez az öreg lódenkabát. Hanem valami mást.

És először kezdtem sejteni, hogy senki olyan szép muzsikaszóval, olyan andalítóan nem húzta el ennek a régi világnak a nótaját az édesbús emlékezések közben, mint Krúdy Gyula.